

Apie tautos auklėjimą

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė (1886–1958) – literatūros tyrinėtoja, meno kritikė, rašytoja (prozininkė, poetė, dramaturgė), vertėja, pedagogė, skaučių vadovė, visuomenės ir moterų sąjūdžio veikėja ir ideologė, Lietuvos atstovė Tautų Sąjungoje, puiki oratorė.

Svarbus Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės veiklos ir raiškos baras – publicistika, programiniai straipsniai, kurie, nors ir parašyti beveik prieš šimtmetį, tebeturi išliekamąją vertę. Ji įžvalgiai analizavo opias besikuriančios Nepriklausomos Lietuvos valstybės problemas sąmoningai jas paaštrindama, svarstė ir kritikavo to meto visuomenės, ypač inteligentijos, ydas („snobizmą, menkystą“). Suvokdama, koks didelis inteligentijos vaidmuo valstybės ir tautos raidoje, nubrėžė gaires jos saviugdai, doroviniam tobulėjimui, išsilavinimo pagrindų stiprinimui.

Straipsniuose, skirtuose „širdį kniečiamoms“ visuomenės gyvenimo problemoms, Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė atsiskleidė kaip tautinių, etinių, kūrybinių idealų formuotoja ir puoselėtoja.

Žmonių yra, žmogaus nėra.

Didelių permainų ir įvykių verpetai verda. Pasauliniame triukšme Lietuva dalyvauja, vidujine suirute šaltis net springsta. Politiniai triukšmadariai ar užsidedę visuomenininkai mano, kad gyvenimą valdo ir tvarko parlamentų leidžiami įstatymai, visokiausių konferencijų nusprendimai, nutarimai, kad plunksnos patraukimu mainomas tautos likimas, ir daugeliui, daugeliui rodosi, jog visa tai gali žmogaus gyvenimą papildyti, dargi į jo pamatą atsigulti, kad nuo jauniausių dienų reikia žmogų į tuos verpetus traukti, prie to draskymosi, prie tų kovų pratinti. Bet kitaip gyvenimą supranta, kitaip jį vertina žmogus statytojas, žmogus auklėtojas. Pedagogų tarpe dažnai prisieina išgirsti kalbų apie žmogaus auklėjimą, bet nėra dar aiškių nusistatymų, nevirto dar tas klausimas karštuoju kiekvieno mokytojo uždaviniu, tad reikalinga, man rodos, apie tai rašyti, gvildinti, tą nustelbtą gyvenimo reikalą aikštėn šaukti.

Žmogaus ieškojęs senovės išminčius, dieną žiburį užsidedęs. „Žmonių yra, žmogaus nėra“, sako mūsų sena patarlė. Ir kiekvienas šiandien, jeigu ramiau ir giliau į gyvenimą pažiūrės, tai tuoj pamatys, kad svarbiausia gyvenime, koks yra žmogus, ir nuo to, koks jis yra, pareina visa, kas darosi.

Žmogus gyvena tam, kad augtų, kultų ir pilniausiai save pareikštų. Tautos gyvena tam, kad reikštų savo tautos dvasią per meno ir gyvojo gyvenimo kūrybą. Žmogui lengviau lavintis, augti, būnant sūnum nepriklausomo krašto, tvarkingos visuomenės

tarpe gyvenant. Laisvai tautai irgi lengviau reikšti save. Bet čia tuojau kyla klausimas, ar ta politinė nepriklausomybė visados užtikrina nepriklausomą žmogui ir tautai kelią. Gyvenimas parodo, kad ne visados ir ne visiškai. Gana pasklaidyti istoriją nuo seniausių laikų, pažvelgti į tai, kas darosi mūsų akyse, ir tuojau aišku, kad tikrą laisvę teužtikrina ir visai tautai, ir atskiram žmogui jo vidujinė jėga, jo susipratimas. Galinčiausias tautos, žlugus jų moralinei sveikatai, subyrėjo, vergais ir pastumdėliais liko, ir matome, kad tikras kilnumas, nors nustelbtas ir paniekintas, neužgęsta niekad, ir jokie nuožmūs prispaudėjai neįstengs pavergti aukštesnės dvasios, tam irgi istorija duoda gana pavyzdžių.

Kas yra šiandien ta mūsų mažos, visiems po kojų gulinčios Lietuvos nominalinė nepriklausomybė? Gal tik didžiųjų valstybių ūpo žaislas, politinės valandos barometras? Ir nors jau „kovos už Tėvynę“ žuvusių krauju aplaistytos ir visa tai virpina širdis ir gimdo naujo užsidegimo, tačiau kiek kartų kruvinoji auka tapo sutepta nešvariais darbais tų, kurie liko! Reikia tik atsiminti, kad dabar lietuviu būti išsimoka. Patrynę akis, pamatome tą vis pasikartojančią teisybę: pas turtingą daug svečių, o draugą tepažinsi nelaimėje. Ir kada šiandien prie pilno Lietuvos stalo kriušasi visokie „svieto pereivos“, tai tas, kas toliau nuo to triukšmo stovi, kas daugiau atsimesna ir priekin nebijo pažvelgti, kam tautos dvasia ir jos gyvasis gyvenimas rūpi, tam reikia susimąstyti, ką daryti, kad mūsų kraštas, kurio likimas tokioj nepastovioj svarstyklėj linguojas, kad tas mūsų kraštas, bandomai valandai atėjus, atrastų draugų nelaimėje (t. y. tikrų sūnų, ne dėl duonos kąsnio čia atsiradusių). Šiaip ar taip, laimėje ar nelaimėje reikia tvirtito branduolio, reikia ką nors pozityvaus, tikrai neabejojamai pagarbos verto padėti į vertybių pamatą. Taigi tas pozityvus, visą tautos gyvybę savyje lyg židinyje laikas ir auginąs yra tat tvirtas, švarus, kilnus žmogus. Žmogus, suprantantis savo žmogaus uždavinį ir nujausiantis tautos kelią.

„Žmonių yra, žmogaus nėra“, sako mūsų sena patarlė; žmogaus ieškojęs senovės išminčius dieną žiburį užsidegęs. Tatai visados tikra išmintis mus moko suprasti, kad žmogumi būti visai nelengva. Tam reikia ir supratimo, ir nuolatinio įtempto darbo. Susimąščius ir susirūpinus darosi aišku, kad tai nepriklausomai valstybei, kuri kuriama, reikia į pamatą padėti žmogų, visą tą statinį tegalima paremti tikru žmogumi, ir dar daugiau – visa tikroji aukštoji meno ir paties gyvenimo kūryba tegali iš tikro žmogaus iškilti. Taigi didžiausias darbas, kurio mūsų kraštas reikalingas, yra *išauklėti žmonių*, duoti kuo daugiausiai tų žmonių, ant kurių pečių galės pasiremti valstybės rūmas, kurių dvasioj glūdės gyvoji jėga.

Žmogų auklėti – tai mūsų mokyklų, mūsų mokytojų didžiausias uždavinys.

Bet kas mus, mokytojus, mokė, kaip auklėti? Kokias pavyzdingas mokyklas mes patys išėję, ką matę? Kas mums gali parodyti ir pasakyti, kaip tai daroma, kad visi tokie pat „žinovai“ tesame. Jeigu nemokame, tai susidėkime rankas ir žiūrėkime ramiai, kaip vanduo bėga, kur jis sau nori, visokių „pranašų“ visaip drumzdžiamas, kol atsidursime visi drauge ant bedugnės kranto. Reikia suprasti viena: jaunosios kartos

auklėjimas yra šiandien lygiai toks pat patriotinis darbas, pareiga, kaip gynimas valstybės nepriklausomybės, kareiviavimas ir kiti. Auklėti dorus, kilnius žmones – tai yra statyti tvirtą Lietuvą, kuri klestės laimėje, o jei ir audros pakils, tai mokės ir tada nepaminti savo didžiausių vertybių ir išlikti. Tautos auklėjimo darbas tai yra gražiausias idėjos darbas, ir jeigu jo dar dirbti nemokame, tai vis galime jo imtis, turėdami noro ir meilės, troškimo tarnauti ir to supratimo, kad tai reikalingiausia ir būtiniausia. Jeigu bus tas supratimas ir tas troškimas, mokėsime susispiesti, pasitarti, prityrimu pasidalyti, mokėsime įkurti naują mūsų tautos auklėjimą.

Tuo tikslu noriu čia duoti savo minčių žiupsnelį, kam rūpi, atsilies.

Pirmiausia, pažvelkime, kokios mūsų tautinės ypatybės, iš kokių elementų susideda visuomenė, kokios yra šeimynos, kokį auklėjimą gauna vaikas namie, kaip jauną sielą veikia aplinkinis gyvenimas, ir paskui tarsimės, kas mums daryti, kaip ir kur išiešioties ieškoti, ieškokim – atrasim!

Kultūra – turime mes jos ar ne? Visaip į tai žiūrima, priklausomai nuo to, kas ką kultūra vadina ir kas ir kokiomis akimis į mus žiūri. Lenkai, prancūzai ir iš dalies vokiečiai laiko mus beveik laukine tauta, tam pavyzdžių kiekvienas turi iš savo gyvenimo, kur teko su minėtomis tautomis susidurti. Pačių prancūzų filosofas Henri Amiet'is sako: prancūzai esanti tauta, kuriai *paraître est plus qu'ôté que l'être, le dehors, que le dedans, ce qui brille que ce qui sert, l'opinion que la conscience* (labiau mėgstama pasirodyti, negu būti, svarbesnis paviršius negu vidus, tai, kas žiba, ne tai, kas naudinga, opinija (kitų nuomonė) negu sąžinė). Aišku, kad tokiose akyse mes „mizerijos-nabagėliai“, na, gal net Europos hotentotai. Lenkai gi, tie šiaurės prancūzai, turėdami tam dar ir politinio reikalo, ypačiai yra nusistatę mus žeminti, ir aišku, kad jiems nepatogu kokio nors kultūringumo mumyse matyti. Vokiečiai ir jų įtakoj esą latviai, garbiną pirm viso medžiaginę gerovę, iš aukšto su panieka žiūrėjo į mūsų tautą. Lietuvis – sulyginus su jais, kiek apsilėdęs, nemokąs taip gerai žemės dirbti, ne tiek mitrus ir akiplėša – jiems neimponavo. Reikia pasakyti, kad dabar yra latviuose nauja srovė, – labiau savita, tos dvasios žmonės domisi lietuviais – genčių tauta brangina Lietuvos senąją kūrybą ir šių dienų meną. Domisi lietuviais suomiai, skandinavai, gal iš dalies ir anglai, kiek tai jų planams reikalinga, ir kiek susiduriame su jais, mūsų būdas jiems atitinka. Kadangi tolimieji mažai mus tepažįsta, o iš artimųjų kaimynų vargu bešalę nuomonę išgirsime, tai, pagalvojus, kas ir todėl apie mus taip ar kitaip sako, prisieina patiems savo kultūringumą, savo būdą panagrinėti, nes, to nepadarę, negalime kalbėti apie tai, kokio auklėjimo reikalingi esame. Paviršutinioji Vakarų Europos kultūra yra „aukštesnių“, viešpataujančių, luomų padaras. Tam tikros apsiėjimo, kalbos, papročių formos pasidarė ten būtinos kiekvienam, norinčiam save kultūringu vadinti. Lietuviams, valstiečių vaikams, mažai tetenka apie tokius reikalavimus girdėti, ir daug kas, atsiradęs tokioje „parinktoje“ draugystėje, nei stovėti, nei sėdėti nesugeba, o prie valgomojo stalo išsiplėtęs ir peilį vietoj šakutės į burną su valgiu kišdamas, tuoju pralaimėja ir barbaro vardą įsigyja. Tie patys gi europiečiai, susidūrę su lietuviu prie

darbo ar prie mokslo, visai kitokios nuomonės įgauna, kai jiems tenka ne dėl paviršiaus formų, bet dėl gilesnių ypatybių ir gabumų apie lietuvių spręsti. Be abejo, žmogus, žengdamas priekin, tobulina savo protą, sielą, jausmus, pažiūras – iš to išplaukia ir tobuliesni su savo artimaisiais santykiai, kurie, laikui bėgant, net sau ypatingų įstatymų pasigamina. Daug kam rodomi, kad tų apsiėjimo įstatymų laikymasis ir visą žmogaus kultūringumą reiškia. Bet kadangi dažnai paviršutinis dailumas dengia labai žemą „barbarišką“ vidų, tai tikros kultūros reikia giliau ieškoti. To vidaus kultūringumo, kurs pažymimas išdailinimu, išstbulinimu jausmų, pasireiškiančių kūryboje, – mūsų tautoje yra. Vadinas, lietuvių liaudies siela nėra primityvi – „gyvuliška“, bet jau ten per amžius ir amžius buvo didelis kilimo ir tobulinimosi darbas dirbamas. Didžiausias tam įrodymas – gyvoji kalba. Dėl įvairių istorijos įvykių ir gyvenimo aplinkybių (kaip tautos negausingumas, vėlybas krikštas, baudžiava, lenkų agresyvumas) tautos vystymasis staptelėjo, o paskuiėjo vienpusiškai, tauta, neviešpataudama savo kalba, nemokėjo savęs, savo vidaus – „aš“ – parodyti. Lietuvių dvasios jėgosėjo į lenkų kūrybą kaipo jos sudedamoji dalis, o senovė glūdėjo liaudyje. Šiandien iš ten iškeliamie aikštėn begalinio grožio ir įvairumo melodijų, dainų lyriką, pasakų sąmonę, ir todėl tenka pasakyti, senobinė lietuvių kultūra – savita – tebegyvuoja, tebeveikia. Ta lietuvių kultūra tarytum glūdi mūsų sąsąmonėje. Ji tai daro, kad lietuviai be galo greit civilizuojasi, kad, pakliuvę į gerą tarpą, vystosi ne kaipo žalia medžiaga, kuri pergyvena pirmąjį susipratimo laipsnį, bet labai sąsąmoningai žengia priekin, tarytum ne iš to, kas aplinkui yra, mokslą semdami, bet visa atrasdami savyje.

Taigi reikia pasakyti, kad mūsų kultūroje trūksta sąsąmoningo darbo, tokio darbo, kur tauta turi tikslą ir, įtempus visas jėgas, eina į jį. Lig šiol mūsų tautos į savo tikslą kelionė – tai sąsąmonės žygiavimas.

Kokios yra mūsų būdo ypatybės, kurias pažinę galėtume sąsąmoningai dirbti tautos pakilimui? Yra ypatybių, kurios mums trukdo tobulintis, yra tokių, kur padeda, kitos vėl ypatybės iš ydų gali virsti dorybėmis, jei sužadintų žmogui susipratimą ir norą save auklėti.

Pagrindinė lietuvių būdo ypatybė yra *tingumas*. Nesakau tinginystė, nes tinginystė tai jau yra žmogaus pasileidimas, jo liuosos valios priimamas, užtariamas. Tingumas gi – kitaip neveiklumas, nemokėjimas mėgti darbo – yra tai įgimta lietuvių ypatybė, kuri taip dailiai pašiepta mūsų pačių patarlėje: sukasi lyg girnų apatinis kūlys, sakoma dažnai. Iš tikrųjų šitą patarlę galima šimtą kartų per dieną taikinti, žiūrint į proto ar į fizinį darbą, lietuvių dirbamą. Lietuvis taip dažnai mėgsta pasakoti, kaip nusidirbęs, kaip pavargęs, kokias begales nuveikęs. Ir taip yra todėl, kad jam, jo tingiai prigimčiai, sunku išsijudinti, kad jam darbas neteikia džiaugsmo. Tikrai darbščiam žmogui vis rodomi, kad jis per mažai dirbęs, kad pačius niekus tenuveikęs. Svetimtaučiai, kuriems prisieina prie šitokio ar tokio darbo imti lietuvių darbininkų, apmaudu nesitveria, nes, kas pripratęs dirbti, tam tikrai delnai niežti, žiūrint į tokius tipus, kurie, kaip anas Pelelis, „veina koji iškels, vožos, vožos, untra koji iškels – ir apent vožo, vožo, veina

bata untmaus ir dabar vožo vožo, untra bata untmaus, ir dabar vožo...“ Juokais juokais, bet tas lietuvių lėtumas, tas begalinis branginimas savo energijos, kad tik jos neišleistų, daro sunkaus išpūdzio ir, be abejo, sudaro didžiausią kliūtį žengti priekin. Kame tos ypatybės šaknys? Ar ji su krauju iš kartos į kartą plaukia iš mūsų proprotėvių rytiečių, gyvenusių šiltuose kraštuose ir, kaip daugelis rytiečių, neturėjusių veiklaus būdo? Gal tai baudžiavos padariniai, kai per sunki našta būdavo ant vargdienio užkraunama, o vergų darbo vaisiais kiti naudojosi? Ir šiandien mūsų liaudyje aukščiausios laimės idealas: ponu būti, ilgai miegoti, skaniai valgyti. Piršlys, girdamas nuotakai ateinantį gyvenimą už vyro galvos, sako: „Kaip žąselė pūkuose tupėsi, į šaltą vandenį rankos nekiši, nebijok.“ Kai įsižiūri, kaip dirbama, įsiklausai, kas sakoma, matai, kad lietuviui darbas – tai prakeikimas, nelaimė. Dėl to tai didžiausia dorybė, didžiausia Dievo dovana laikomas darbštumas. Jeigu pasitaiko darbštus tarnas,– kaip jis gerbiamas, kaip mylimas ne tik dėl to, kad daug naudos padaro, bet ir dėl to, kad jis fenomenas. Kasdieninis kokio vokiečio ar prancūzo darbštumas – pareiga – lietuvių laikomas nepaprasta dorybe. Jeigu suprantamas tingumas vergų, dirbančių savo prispaudėjų naudai, tai anaipol netinka ta ypatybė laisvai tautai, savo gyvenimą ir savo laimę kuriančiai.

Vienintelis, kas stoja su tuo tingumu į kovą, – tai godumas, turto troškimas. Ak! turėti, o nepasidirbęs neturėsi. Čia pridurmui ateina ir tuštybė: turėti – prasinešti pro kitus. Tokie žemi darbštumo pobūdžiai, jeigu ir sukuria energiją, tai tik labai netolimo užsimojimo, ir materialinis tos energijos eikvojimo tikslas netobulina žmogaus, neįkelia jo į aukštesnį gyvenimo pasaulį, kur veikia ne žemas atskiro asmens pasitenkinimo tikslas, bet tautos žengimo priekin – vystymosi, tobulinimosi tikslas.

Tas pats tingumas guli kitos didelės lietuvių ydos pamate: *bloga pareigų ėjimo*. Yda, kuri duria akį, pažvelgus į mūsų valdininkus. Čia prie neveiklaus būdo prisideda ir tikra tinginystė, t. y. nenoras prisiversti dirbti. Čia prisideda ir tam tikro visuomeninio išauklėjimo trūkumas, patriotizmo stoka. Neaprepiama mintimi didelės valstybės darbo mašinos, kur kiekvienas, lyg tekinėlis sukdamasis, stumia visa priekin, ir tai tik jį gelbsti nuo negyvo mašinos dalies stovio ir likimo, kad jis supranta didelį tikslą, kad jo širdis plaka to bendro darbo meile, kad ir nors menkiausias jo darbelis yra jam be galo svarbus kaip sudėtinė didžiojo darbo dalis. Prie to viso blogas pareigų ėjimas parodo ir inteligentingumo stoką. Inteligentingas žmogus supranta begalinę laiko svarbą. Kiekvieną valandėlę galima pripildyti, sunaudoti, galima ją tuščią paleisti, ir tada, pažvelgęs atgal į pragyventą laiką, matai didžiausius tų tuščių valandų dirvonus, ir tik kur ne kur matyti džiuginančios atsiminimų vaisingos oazės. Tas mūsų savo ir kitų laiko nebranginimas ir yra didžiausias neinteligentingumo išrodymas. Valdininko devizas: ko aš turiu skubintis – kam reikia, tas palauks. Žinoma, čia, be įgimto tingumo, be sankcionuojamos tinginystės, yra dar mažutis apsnūdęs protavimas, kurs nieko toliau savo nosies galo nemato. Jis nenuvokia, kad, dirbdamas, anot to žemaičio, „atsileidęs“, gaišina kitus; gaišta pats, nes, greičiau darbą atlikęs, galėtų sau ką naudingo pasidaryti. Valdininkas, kurs neaprepią didžiojo bendrojo darbo, visos tautos tvar-

kingo gyvenimo, tam, žinoma, rodos, kad vieta tam padaryta, kad jis galėtų algą imti ir „daryti malonę“ tiems, kas ateina į jį su reikalu. Inteligentingas valdininkas, kad ir aukščiausio laipsnio, turėtų visados atsiminti, kad jis pastatytas visuomenei tarnauti, o pas mus dargi pašto ženklų pardavėja daro tau malonę, jeigu teiksis pertraukt kalbą su drauge ir mesti atplėštus ženklelius drauge su piktu žvelgesiu, kurs sakyte sako: ko čia lendi ir trukdai? Tokių pavyzdžių matėme nelaimingoj Rusijoje, tokį išauklėjimą gavome, kaip išmanome, taip savo pareigas einame. Bet ar taip gali būti? Ar ilgai eis mašina, jei tokie išgverę, surūdiję, netikę visi tekinėliai? Iš priežasties tų aukščiau minėtų ypatybių mūsų gyvenime regime tokį nenormalumą: devyni tingi, o dešimtas dirba dvidešimt valandų per parą ir dėl nusidirbimo smegenų anemiją gauna arba, nepakeliamą našta vilkdamas, nustoja vilties, energijos ir noro dirbti, nes ir didžiausias idėjingumas ne visa tegali pakelti. Tinginystė, apsileidimas, blogas pareigų ėjimas skleidžia didelę demoralizaciją, lyg pelėsiais aptraukia dvasios kuriamąją jėgą ir mirties antspaudą deda ant visos tautos.

Antra žymi ypatybė, apie kurią visi visados kalba, yra tas tiek garbinamas mūsų *jautrumas*. Iš to įgimto jautrumo gamtos grožiui, iš to jautraus savo skriaudų, savo vilties, savo meilės dainavimo gimė mūsų lyrika. Ta tautos ypatybė prie tam tikro darbo gali virsti didele teigiama jėga, geibstančia dvasios kultūrai įsigyti, žmonių santykiams gražinti, tobulinti. Yra tokių jautrumo užmazgų lietuvių dvasioje, kad jam prisieinama suprasti subtilingiausios sielos virpėjimus, ir tai daro ne sykį kažkokio glūdinčio gilumoje dvasios aristokratizmo išpūdžio, kurio spindulėliai išsiveržia netikėtai iš kokio paprasto žmogelio paprasto pasielgimo. Jau faktas, kad lietuvių tarpe pagyrų nedaugiausia, o kas giriasi, tai labai pašiepiamas ir tuojau pagarbos nustoja, nes ir patarlė sako: pagyro puodas netaukuotas, – jau šita rodo gražų vidujinį drovumą.

Tačiau iš to įgimto jautrumo kyla kitų ypatybių, kurios jau nėra tiek teigiamos, o besiplėtodamos ir visai neigiamomis virsta. Yra tai: sentimentalizmas, ištižimas, vidujinio užgrūdinimo stoka, greitas pesimizmui pasidavimas. Kiek yra gražus jautrumas kitų nelaimėms, tiek jis daros šlykštus, kai tik save ima objektu ir tik verkšlenimu, dūksavimu vaduojasi, o daros apmiręs, sustingęs ir gyvam darbui netikęs. Nekalbama čia apie tą nusiminimą ir skausmą, kuris suspaudžia žmogų didelėms nelaimėms ištikus, kai nebesuvaldomas pirmąją valandą paviršutinis to skausmo pasireiškimas. Čia kalbama apie tą zyzimą, aičiojimą dėl mažiausio negaliojimo, nepasisekimo. Tikras žmogus savo didelį skausmą paslepia širdies gilumoje ir, su juo gyvendamas, tobulinasi, auga, per jį aukščiau atsistoja negu gyvenimo mažmožiai. Deja, to mūsų tarpe nedaug tematyti.

Santykiuose su žmonėmis pasirodo ir kita ypatybė, kylanti iš to paties jautrumo šaltinio, tai – *opumas*. Opumas tam, kad kas neižleistų, neužgautų „karūnos“ nuo galvos nenutrauktų. Koks nepaprastai varginantis, gyvenimą apsunkinantis apsireiškimas. Kodėl taip pasakė, kodėl pažiūrėjo, kodėl nepakvietė, kaip pasodino, kuo pavalgydino, kaip apsilvilkęs atėjo, ar tik nenorėjo manės užgauti? Ypatybė, viešpataujanti visoj

Lietuvoj, nuo pirkelės iki „sferų“. Ką ji parodo? Būdo smulkumą, proto siaurumą, savitarpio santykiuose nuoširdumo stoką, na ir begalinę tuštybę. Tos tuštybės žiedeliai taip kvailai apsireiškia, tiek žmonių santykius gadina ir taip sudrumsčia grynąjį vandenį. Nebelieka sielos vertybių – viešpatauja skarmalų vertybės. Iš to noro prasinešti pro kitus savo apsivilkimu, iš to opumo, dėl kurio žmogus už menkiausią „žeidimą“ pučiasi, stingsta ir stengiasi atsilyginti, – iš to pasidaro sunki, nejauki atmosfera, kur žmogaus su žmogumi bendravimas neiškelia jų gerųjų ypatybių, nejaudina gelmės, negimdo naujų minčių. Darosi pelkė.

Su tais apsireiškimais surišta dar viena ypatybė, nuo senų laikų daug svetimtųjų pastebima, – tai *nepasitikėjimas*. Galbūt ta ypatybė labiau įsišaknijus žemaičiuose negu aukštaičiuose, bet jos visur užėisi, skersai išilgai Lietuvos eidamas. Gal iš dalies parodo tai rimtesnį būdą, kurs nenori nieko priimti neišbandęs, nepažinęs, neišitikinęs dėl jo vertybės? Gal yra tai mūsų istorijos, mūsų politinės padėties vaisiai. Buvo karingosios Lietuvos metas – gudriais klastingais priešais pasitikėti nebuvo ko. Buvo viešpataujančios Lietuvos metas, kada nedidelė lietuvių saujelė dideles žemes valdė, reikėjo būti akyliems ir ausyliems – pasitikėti nebuvo pamato. Bičiulystė su lenkais – ką gi čia gero pasitikėjimas padarė? O kada mūsų visuomenė skilo į dvi dalis, viena nautauto ir baudžios jungu antrąją visuomenės dalį spaudė – tai koks čia begalėjo būti pasitikėjimas, kokių aiškesnių horizontų begalima buvo išvysti, laukti? Vargas spaudė, jo patarlė mokė: vandeniui nesidenk – ponui nesiremk. Vargas stiprino tą sielos ypatybę, kuri liepė jam atsargiai žvalgytis, nes prityrimas rodė, jog gero niekur nesutiksi, ateina tiktai bloga.

Kraštutinis nepasitikėjimas – tai nelaimingų, likimo prispaustų žmonių ypatybė. Pagaliau prieinama prie tokio dvasios stovio, kai žmogus vaduojasi įtarimais, nusižemina iki šnipinėjimo, atmeta visa, ko pats negali aprėpti savo nupuolusia būtybe, toks nepasitikėjimas – kankynė ir tam, kas nepasitiki, ir tiems, kuo net pasitikima. Nežiūrint tos ypatybės, lietuvių gana lengva prigauti, – išnaudoti, į savo vežimą pasikinkyti. Stebėtinai užmigdo lietuvių nepasitikėjimą, kas paglosto jo tuštybę, privaišina, primyli, yra širdingas ir nusižeminęs. Kiek tai kasdien komedijų regi ant to pamato irgi – nuo pirkelių iki „sferų“.

Šiandieniniame mūsų gyvenime bjauriausius to nepasitikėjimo apsireiškimus iškelia politinė srovių kova. Visokie įtarimai, nešvarūs spėliojimai, kurių niekas nesidrovi mėtyti į kairę ir į dešinę ir drabstyti kiekvieną, kurs kuo nors pasižymėjo. Čia plačioji visuomenė parodo lig cinizmo nueinantį nepasitikėjimą, jai, rodos, neegzistuoja jokie nuopelnai, joks pasiaukojimas. Ji neidealizuoja nieko: kiekviename kilniausiame įvykyje ar pasielgime tuoj ieškoma nešvaraus pamušalo, dėmių išvirkščioj pusėj. Taigi šmeižikams operuoti lengva. Į tą visuomenės ypatybę ir taiko visos partijos, besiriedamos tarp savęs. Loja, kas pajėgia, užnuodytomis seilėmis švirksčia ir džiaugias, kai platus aidas atsiliepia. Pasakys kas, kad pas mus tuo atžvilgiu tik miniatūra to, kas darosi „kultūringesnėse“ šalyse. Taip, bet ten nors visi karščiuojasi, dalyvauja didžiuliam

bokse, bet tai neveikia tėvynės meilės, visuomenės pareigų supratimo, savo valstybei ištikimybės. Pas mus dalyvių mažai. Minia – žiūrėtojai, klausytojai – į galvą tesideda viena: tai ponai, mūsų vadai-valdovai, tokie, vadinasi... Ir padaroma išvada: „Kad bent ateitų ruskelis!“ Plačiai visuomenei visi tėvynės sūnų žygiai, kovos, aukos – mažai girdėtas ir nesuprantamas dalykas. Ji be galo demoralizuojasi, persiima kartumu ir pesimizmu, klausydama, ką blevyzgoja įsikarščiaavę partijų peštukai. Tas nepasikėjimas daro negalimą idealizmą, kilnesnių pažiūrų vystymąsi, stoja lyg didžiausia siena prieš jaunuomenės auklėjimą ir didžiausiai apsunkena idėjos žmonėms gyvenimą ir darbą.

Dabar klausimas: kodėl pirm viso įtariama vagyste? Dėl to, kad vogti palinkimas yra mūsų tautinė ypatybė? Ar niekas negali įsivaizduoti, kad galima vartyti svetima rankose ir nepajusti noro pasisavinti tai? Patarlė sako: ir šventuolėlio negai į šen, o ne į ten linkę. Ką tai reiškia? Ar tas nuolaidžiai juokaujantis patarlės tonas nesako: jau mūsų nageliai tokie – nieko nepadarysi. Teisybė, kita patarlė sako: kas vogs – nepralobs; bet ką sako gyvenimas? Juridinė statistika rodo, jog Italijos kalėjimuose daugiausia sėdi žmonės už muštynėse padarytas žaizdas peiliu; Prancūzijoje už *crimes adultes* – meilės suvedžiojimų nusikaltimus. Už ką sėdima daugiausia Lietuvos kalėjimuose? Statistikos nežinau, bet girdint, kas darosi aplinkui, galima spėti.

Kas vagia? Vergai, vargų prispausti, turinčiojo luomo priešai, o patys neturi jokios savo garbės pajautimo; dykaduoniai, tykoja svetimu pasinaudoti, tinginiai, kuriems darbas – nelaimė, ištvirkėliai, visokių smagiurių reikalingi, na, ir tie žmonės, kurie nėra nei ištvirkę, nei dykaduoniai, bet kuriems trūksta tradicinio, iš kartos į kartą einančio išauklėjimo, įpratimo gerbti svetimą turtą – mūsų artimo darbo vaisių. Gal Lietuvoje daugiausiai vagysčių iš apsileidimo ir to išauklėjimo trūkumo. Ypač tai aiškiai matyti, kada paliečiamas „skarbavas“ daiktas. Kartais net karčiai juokinga žiūrėti, kaip elgiamasi su kokios draugijos visuomenės, o ypač valdžios turtu. Tas žmogus, kurs pirštu nepajudins daikto, jeigu pažįsta jo savininką, tas pats neturi jokios nuovokos, kas tai yra tautos, valdžios turtas. Čia jau aišku: neišmokytas suprasti, neturėjo progos įprasti, o atsimena tik demoralizuojamus svetimo jungo pavyzdžius. Juk lietuviuose, ne kur kituose, išsisknijęs įsitikinimas, kad arkliavagį užmušti ne nuodėmė. Net plaukai šiaušias, girdint ramų pasitenkinimo pasakojimą apie kankynes ir teisną vietoje, kurį vykdė įniršus minia sugavus arkliavagį. Joks kitas vogimas nesukelia tokio pasipiktinimo, nereikalauja tokio keršto. Pusiaumirka žiūrima į mažą smulkmenų voginėjimą, su pavydu žiūrima į tuos, kurie pritilpo prie viešojo darbo, turi progos nagus prikišti prie viešojo turto. Čia štai ir vieta auklėtojams susirūpinti, kaip pasėti ištikimybės grūdus į jaunąją sielą, kaip padaryti į gyvenimą einančią jaunuomenę teisingą (žmonėse sakoma: „teisingas – ne vagis“).

Prie pastebimų tingumo, nepasitikėjimo, opumo, tuštybės ypatybių pastebima dar lietuviuose daug gabumo, kiti net sako, jog tas apsireiškimas, kad lietuviai taip lengvai nutausta, ir yra jų didelių gabumų įrodymas. Kas dirbo su jaunuomene, tas, be abejo, pastebėjo ir gyvą protą, ir mokslo alkį, ir gerą atmintį, ir, esant tam tikram

susipratimo laipsniui, dargi patvarumą darbe. Matyti, čia noras žinoti, išmokti užmuša įgimtą tingumą.

Surašytos čia pastabos yra individualaus patyrimo vaisius, gali būti įvairiai vertinamos ir diskutuojamos (tam ir rašoma, kad būtų diskutuojama). Toliau kalbėsime apie „tikrą žmogų“, kurį turime kaip reikalingą Tėvynei šulą auklėti, kas yra tas idealas, ir ieškosime kelių į jį priėti.

Kiekviena epocha turi savo veidą, savo idealus, savo vadus. Jeigu viduramžiuose vadovaujančiu luomu buvo kunigija ir karingoji bajorija, tai mūsų laikais, jau nuo devynioliktojo amžiaus pirmosios pusės, gyvenimą veda inteligentija. Ji jam duoda kryptį, spalvą, toną, ji dirba mokslui, kuria meną, ji kovoja dėl idėjų, moko plačią visuomenę per spaudą – ji vadovauja gyvenimui.

Lietuvių gyvenime ypač aiškūs inteligentijos nuopelnai, kaip ir kitose tautose, kurios yra gyvenę atbudimo-atsikėlimo dienas, ką puikiai yra atvaizdavęs M. Jokay'us savo „Pajudinkim, vyrai, žemę“ iš ungarų gyvenimo. Pas mus, sulyginus su kitais, dar toks skirtumas, kad mūsų inteligentija kilusi ne iš aukštesniųjų, pasiturinčiųjų luomų, bet iš valstiečių ir, mokslą eidama, turėjo semtis kultūros kur pakliuvo, atsidurdavo įvairiose įtakose ir turėdavo visas jėgas įtempusi savo prityrimu vaduotis ten, kur kitiems nieko nemokant galima imtis šeimynos ar auklėtojų priruoštą dvasios maistą. Mūsų inteligentiją auklėjo svetima priešo-vergėjo mokykla. Tos mokyklos uždavinys buvo ant savo korpalo išstempti jaunuomenės dvasią, įpilti jai į širdį savos sulties, gaminti ištikimą carui tarną – ir kaip visa tai nepasisekė jai, rusų mokyklai! Apsigynimo instinktas šnibždėjo nepasitikėjimo perspėjimą. Gilumoj glūdinti tautos dvasios kibirkštėlė, mažiausiai progai atsitikus, mažiausiam žadinito žodžiui suskambėjus, jau liepsnojo. Ir jaunimas, ieškodamas užvėjęs nuo mokyklos – pamotės raganos, būrėsi į kuopeles, kūrė lavinimosi draugijėles, kame kaip mokėdami tą liepsnelę kurstė – buvo tai darbas katakombose savo dvasiai gaivinti.

Stebėtinas įvykis: mokomi neatitinkamaj mokykloj, saugojami kaip kaliniai, dirba slapta sau. Pažangiausios geriausios mokyklos būtų tai smerkiama, nes dargi ten, kur auklėtiniams duodama be galo daug laisvės ir progos savitumui lavinti, dargi ten būtų pasmerktas tas melo, pasalų, konspiracijos kelias, kurį buvo priversta rinktis sau mūsų jaunuomenė po šešiasdešimt ketvirtų metų. Ir tai darė juos tvirtus, kilnius kovotojus. Sako, jei sulygintum reguliarią, ilgai mokytą kariuomenę su savanorių būriais, tai šie pastarieji, kai kuriais dalykais negalėdami prilygt pirmiesiems, kituose ją pralenkia, kaip antai: guvumu, karštumu, energija, drąsa. Tą patį gal galima pasakyti apie mūsų inteligentiją, sulyginus ją su Europos inteligentija: neturėdami tiek kultūros, kiek anie, pralenkia juos dvasios karštumu ir *atsakomybės pajautimu prieš tautą*.

Gražus įvykis mūsų tautoje – atsiradimas lyg visai savaime inteligentijos, bet ne normalus, t. y. atsiradęs ne palengva, ne išsivystęs iš tautos branduolio, bet lyg staiga audros karščio pripildyta atmosfera liepė nokti ir bręsti ūmai, ir kovoti dėl savo gyvybės įvairiais būdais. Pavergtą tautą! Jos auklėjimasis ir kilimas ėjo neharmoningu

keliu: čia idėjos liepsna – čia melo purvas, čia kilniausių jausmų žiedai – čia neapykantos kirminas. Todėl ir tipus davė neharmoningus: daug aukojančius, o netobulo būdo. Kiek kartais mokama paaukoti ir... kaip kartais nesuprantama tautos dvasios, kaip netoli tematoma. Vis tebedaro įspūdžio, kad veikiama kiekvieno sau (atskirai). Dirba virš pajėgų, krenta nuilsęs – svetimas ir tolimas kitiems; cemento nepasirūpin-ta, kontakto maža. Tai ir yra nenormalių praeity sąlygų vaisiai.

Be to, mūsų inteligentijos šeimynos daugelyje atsitikimų – ne šeimyninės laimės židynys. Dažnai maišyta tautybė, kur kaip tik ta svetimoji ima viršų. Lietuviškai tesi-moko tapusios lietuvių žmonomis latvės, vokietės, žydės (nebūtinai visada); savo pri-meta lenkės ir rusės, ir jų dauguma. Jeigu dargi ir sakosi esą prielankaus nusistatymo, tai vis dėlto lietuviui tuose namuose svetima ir šalta. (Gera dar, jei tokios šeimynos galva išlaiko savo lietuviškumą viešame gyvenime.) Nemaišytose inteligentų šeimy-nose nors tai gerai, kad nespainioja svetima kalba – nors dažnai viena kalba prisieina pasitenkinti – gilesnio idėjingumo veltui ieškosi. Todėl dažniausiai, kai jis per daug užimtas tarnyba ir viešais darbais, ji, paskendusi kasdieninėse smulkmenose, neturi nei noro, nei supratimo, nei gali aukščiau pakilti negu užsivilkimas ir valgymas.

Šiokiose ar tokiose šeimynose tėvai težino viena: pripratinti vaiką prie mažesnės ar didesnės prabangos, pirkdami netiksliai brangius žaislus ir nusilenkdami įvairiems užsispyrimams. Kadangi tie tėvai – dažnai pirmoji inteligentų karta, patys neturėję kūdikystėje tos jaukios šilumos, tų švelnių santykių, kurių paprastai duoda intelligen-tinga šeimyna, gyvenanti ne vien fiziologiniais jausmais, bet ir dvasiniu kontaktu, – tai tie tėvai ir nepajėgia sudaryti tos atmosferos, kuri paliktų laiminamą žymę visam am-žiui. Nebent labai to ilgisi, labai trokšta ir giliu jausmu vaduojasi.

Viena ši auklėjimo sąlyga, kuri turėjo įtakos tėvų jaunystėje, išnyko iš vaikų gy-venimo. Jeigu vyresnioji karta atsimenta, kaip kiauleles ganę, vargingai pirmąjį mokslą įgiję, dar vargingiau tolimesnį, tai ji pamiršta, kad tos pastangos, tas energijos įtempimas, tas tikslo siekimas buvo jiems ir gyvenimo mokykla. Vaikams tuo atveju lengviau: tik mokykis – perka žaislų, duoda pinigų, įvairiausių pramogų suteikia. Iš jų atimtas tas savo jėgų bandymas, jie nebeina gyvenimo mokyklos. Užuo to, turėtų gauti namie medžiagos vidujiniam darbui, proto ir širdies darbui, ko dar ne visai duoda mokykla, bet, deja: inteligentingų šeimynų inteligentingumas taip toli nesiekia.

Ir iš čia ateina į mokyklą vaikai, dažnai blogai lietuviškai kalbą, išlepę, išdykę, nepratę valdytis, jau sugedusiais dantimis nuo saldinių ir blogai virškinančiais viduriais, lengvai peršalą, atitolę nuo gamtos ir jau linę prie įvairių spekuliacijų, kame pirmoj vietoj lavinas suktybėje, bemaininkaudami pašto ženklais (šių laikų epi-demija).

Į mokyklą ateina miestelėnų neinteligentų vaikai, vaikai, išaugę miesto užkam-piuose, kamšoj, laisvą laiką praleidę gatvėj, labai jauname amžiuje matę ir patyrę daug, jokio kalbos švarumo nesuprantą, gal ir pasielgimų. Dažnai matę girtą tėvą, keikiančią, nuilsusią motiną, su begaline tulže kalbančią apie visa. Tokioj pastogėj

neauklėjamas idealizmas, o jeigu ir pasikeliama lig „kovos už idėjas“, tai – kerštu ir neapykanta remiantis. Jei mes ir neturime didelių miestų, tai vis dėlto dideliuose pasaulio miestuose gana lietuvių darbininkų, kurių šeimos sudaro ar proletariata, ar smulkiają buržuaziją, kuri metė rankų darbą ir pradėjo „belstis“. Ir duoda jauną kartą, nutolusią ir nuo savo prigimties, ir nuo kokio nors idėjingo tautingumo ar šiaip jau kilnumo. Mūsų mažieji miesteliai, kad ir ramesni už didžiulius pramonės centrus, bet vis dėlto gana produkuoja aukščiau minėtų tipų.

Ateina į mokyklą ir kaimiečių vaikai, simpatingiausias elementas, nes, šiaip ar taip, turįs savo tradicijas, iš savo pastogės šiltų jausmų žiupsnelį, ir į mokyklą skubinasi kaip į geresnio pasaulio angą. Ieškančiam gyvam protui, susiduriančiam su gamtos paslaptimis ir nesąmoningais prietaisais, taip įdomu visa, ką duoda mokslas.

Neužmiršiu niekados vieno mokinio pasipasakojimo: „Taip lengva ir linksma širdyje: aš dabar visa žinau.“ – „Ką gi žinai?“ – klausiu. – „Žinau, iš ko susideda oras ir vanduo, kas yra nešvariame vandens lašelyje, ir taip pat žinau, kad lietuviai, stabmeldžiais būdami, tikėjo dievus už blogus darbus baudžiant, ir... ir, kaip mokytoja paaiškino sakmę „Gegė ir gaidys“ – tai man labai patinka taip, per kokį „prilyginimą, kalbėt...“ – „Ir dėl to tau taip linksma ir lengva?“ – „Taigi... kur nebus linksma, kad žinau!“

Štai nepaprastai aiškus grynos širdies ir pasiilgusio žinojimo proto pavyzdys! Man rodos, kad tokios mokyklai medžiagos tegali duoti kaimas arba labai kultūringa šeimyna, vidury kuo kitu jaudinas.

Mokyklų daug, veržiamasi į jas su dideliu užsispyrimu, bet akstinas ne tiek džiuginantis – tai bene bus kur lengvesnė duona! Tai darosi stačiai liguista ir būtinai reiktų kreipti dėmesį į tai, kad mokykla ne tam yra, kad mokytų *lengviau užsidirbti*, ji turi mokyti *geriau dirbti*. Tai anglio bruožai jaunos medžiagos, kurią ima į savo globą besikurianti mokykla. Kol kalbėsime apie tai, kokia ji man atrodo pageidaujama, dar truputį apie vieną auklėjimo priemonę, kuri turi pas mus net savo istoriją ir tradiciją.

Nenormalaus, dar neįėjusio į vagą gyvenimo vaisius, kritikuotinių mokytojų, kurie nesugeba autoriteto įsigyti, pavyzdys, rusiškos mokyklos atsiminimas, na, ir įtaka iš šalies, kuriai be galo svarbu pasirūpinti iš anksto savo kryptį šalinių – visa tai stumia jaunuomenę lavintis ir auklėtis savomis jėgomis, nepasitikint mokykla, statyti sau gyvenimo idealus ir auginti savyje tą įsitikinimą, kad mūsų srovėje tautos ir žmonijos išganymas ir aukščiausias uždavinys – kovoti vardan srovės obalsių.

Pasakiau, kad tai rusų mokyklos gaminy. Mokykla, kuri visu savo tikslu tolima buvo nuo tautinio idėjingo „inorodcų“ auklėjimo, spirte spyrė patiems savimi rūpintis. Kai pradėjo eiti *Auszra* ir jos numeriai patekdavo į mokinių rankas, tai aišku, kad ir neorganizuotai, tačiau giliausioj konspiracijoje susirinkdavo jaunuoliai ir plakančia širdimi skaitydavo „laikraštį“. Aišku, kad jie turėjo jausti, kas mažumas žadintojų saujelės, ir buvo visai suprantama, kad šešiolikos, aštuoniolikos metų jaunikaičiai jautė didelę atsakomybę prieš tautą, kaip darbas eina, o jau studentais tapę jie buvo ir tie vadai.

Vaikus reikėjo ne tik saugoti nuo nutautinimo ir surusinimo, bet reikėjo jau jų sielon mesti būsimųjų kovotojų sėklą. Nors konspiracija jaunimo tarpe be galo nepedagogiškas dalykas, tačiau tautos dvasia, verždamasi iš nelaisvės, to reikalavo, ir taip buvo.

Visuomenė susisrovino labai anksti, vos *Auszrai* sužibus, bet jaunosios jaunuomenės tarpe nebuvo girdėti „blogųjų“ ir „gerųjų“, „kvailųjų“ ir „protingųjų“ – buvo *patriotai*, ir patys tuo tenkinosi. Spaudą atgavus, prie *Lietuvos žinių* leidžiamos *Aušrinės* radikalingesnė kryptis davė progos karščiau religingiems spiestis skyrium. Na, gal tai būtų buvę tik gyvenimo apsiraišymas, jei tos jaunuomenės srovės nebūtų tuoj radusios užtarytojų ir globėjų ir nebūtų tapusios prirengiamomis partijų dirbtuvėmis. Laisvesniuoju metu Rusijoje, kai į viešumą tie žiedeliai išlindo, galima buvo stebėtis, su kokia tai aistra jaunos sielos mokėsi neapkęsti, niekinti, žeminti, tyčiotis. Vieni kukliai meldėsi: „O dėkui Tau, Viešpatie, kad nesame tokie kaip *anie!*“ O *anie*, žinodami „absoliutų savo proto šviesumą“, šypsojos, su panieka žiūrėdami į „persenusių tradicijų vergus“. Skaudu buvo žiūrėti į tą gangreną, bjaurinančią jauną sielą, bjauru buvo matyti, kaip globėjai kurstė ir džiaugdamiesi trynė rankas, žiūrėdami į idėjingą užsidegimą.

Miestas, kuriame gyvenau karo metu, buvo iš pradžių pilnas „gerųjų“ viešpatavimo, taigi tie kiti bliovė nesusičiaupdami apie skaudimą, neteisingumą, nežmoniškumą, tuoj duodami įvairiausių faktų, parodančių, kad esama išrinktųjų ir atmestųjų, ir... be galo tuo piktinosi. Bet kai, „bolševizmui prasidėjus“, „gerieji“ atsirado po ratais, o „protingieji“ ant ratų, tai, bra, viename mitinge pakeltas klausimas: neduot būti ateitininkams! Še tau ir srovink jaunuomenę, še tau partijos, ir steikitės dirbtuves tarp neūžaugų, gal ir prisidirbsit sau šulų, bet aišku savaime, kad bus tai šulai išpuvusia šerdimi. Ko galima laukti iš žmogaus, kur, jau trylikos metų būdamas, žino, kad tik jo srovės žmonės protingi, visi kiti – kvailiai, arba tik jo srovė žmonės geri, visi kiti – velnio padarinys. Kokio teisingumo, bešališkumo galima vėliau iš jų laukti? Kokio plataus žvilgio ir gilaus pajautimo visos tautos reikalų galima tikėtis iš žmogaus, kuriam jau nuo pat jaunųjų dienų buvo atimtas draugingumo jausmas, kuriam nesubrendus liepta sakyti toj ar kitoj pusėj, ir dažnai už kąsnį, už žadėtą stipendiją traukiama vienur ar kitur.

Tvirtoji visuomenė ramiais laikais tas „aušrinizmas ir ateitinizmas“ nebūtų gal taip kenksmingas jau dėl to, kad nebūtų įsigijęs taip aštrių formų, nebūtų turėjęs progos tiek pasireikšti, bet pas mus, ypač karo ir ištrėmimo laikais, padarė velnišką patarnavimą jaunimui nuodyti. Teisybė, partijos gavo jaunų, „pilnų energijos“ vadų, mūsų mokslas – jaunų, daug žadančių pajėgų, bet kaip visa tai suvirškina vargšė šalis? Čia girdžiu jau didelį apsigynimo argumentą iš klerikalinės pusės: „Reikėjo gelbėti jaunimą nuo bedievybės, nuo nemoralumo, reikėjo turėti krikščioniškos etikos židinių“. Liberalizmo viesulai siaučiant, negalima buvo ramiai žiūrėti ir neapsaugoti kūdikius nuo pavojaus. Taigi, kai moterų emancipacija Lenkuose ėmė stipriau pasireikšti, vyskupas Niedziałkowski parašė veikalėlį, įvardytą: „Nie tędy droga, Szanowna Pani!“

Norisi man visiems krikščioniškos etikos saugotojams ano veikalo vardą sulietuvinti: „Gerbiamieji, tai kad kelias ne šiuo!“

Iš tikro, giliau pagalvokim, iš kur kyla religinis atšalimas, sąžinės atbukimas, etinis indiferentizmas, gyvuliškas, jau peržengiantis leidžiamas ribas egoizmas, materializmo cinizmas – ne tik inteligentų tarpe, bet ir kaime? Iš kur visa tai pasidaro? Amžiaus liga? Amžiaus, kuriam kuro pritrūko ir nebeįstengiama pavyzdžio parodyti, ant pjedestalo stovėti? Ką padės lūpomis kalbėti apie nemirštumą, kad visu elgimusi gerbiama didžiausiai šio pasaulio gėrybės? Ką padės skelbti artimo meilę, kai kiekvienas žingsnis tik sau naudos ieško? Ką padės visas pavidalas, visos formos, kad nėra apaštalų, kurie gyventų šventai? Ne čia vieta dėstyti ydas tų, kurie aukštesniam vadovavimui yra atsistoję. Aš noriu pasakyti, kad nuo nenormalumo gelbėti jaunimą, jį srovinant, be galo kenksminga, nes remiamasi antimoraliu geidulių jaudinimu ir nesubrendusiai sielai deda ant pečių per sunkią našą. Jeigu manome, kad dievybės pasiilgimas, absoliučios tobulybės idealas, etinio imperatyvo stiprinimas, sąžinės jautrinimas būtinais reikalingi auklėjant žmonijai žmogų, – tai tik ne lig šiol bandytu taku ir priemonėmis.

Plačioji visuomenė – be aiškių, tvirtai jaučiamų idealų, su labai menku tradiciniu etikos srityje auklėjimu. Inteligentija „suraizgyta sumaizgyta“, ir visus nepratusius traukia į sukurį politinis gyvenimas, kame visos putos, visa, ką reikėtų šalin mesti, – gurguliuoja, verda ir nugriebt nesiduoda, ir įspūdžio daro, kad kito skystimo ir nebėra verdančiame puode.

Mūsų tautiškam susipratimui, brendimui be galo daug padarė mūsų jaunoji kariuomenė. Ne žodžiai, ne kalbos, bet kraujas ir mirties aukos, didvyriškas pasiryžimas Tėvynę vaduoti – štai kas sužadino ir pakėlė visuomenę, įkvėpė jai savo tautos garbės ir pagarbos kibirkštį. Kas paims ant savęs visuomenės kėlimo našą? Kas turi turėti tą autoritetą? Mokykla. Begalinis mokyklos uždavinys kiekvienoj visuomenėje, bet mūsų visuomenėje dar didesnis. Kitur šalia mokyklos veikia inteligentinga šeimyna, daug daugiau įpročio ir papratimo. Pas mus mokykla turi ne tik jaunąją kartą mokyti, ne tik auklėti taip, kaip tai kitose šalyse daroma, bet ir tai duoti, ko trūksta ir šeimynoje, ir taip silpname bendrame visuomenės ūpe. Ūpas – viešoji nuomonė angluose, sakysim, kvėpuoja tuo reikalavimu: būk džentelmenu! Kada tai bus Lietuvoje? Maža veikti tik jaunąją kartą, mokyklos globojamą, bet per tam tikrą kontaktą su tėvais, per tvirtą pasiryžimą šviesos įnešti visur, su kuo tik susiduriama, – mokykla turi kelti visuomenę.

Mokykloj veikia mokytojai. Ant jų tai pečių guli tas didžiausias uždavinys. Kokie mokytojai galėtų tai padaryti? Lietuviai. Mylį vaikus, jaunimą. Neįtartinos doros. Gerai prisirengę savo mokslo šaką dėstyti. Nekalbėkim apie negalima! Nekalbėkim apie nepasiekiamą! Įkrisim į baisiausią pesimizmą, sulyginę savo idealus su tuo, kas yra. Taigi kalbėkim apie idealus: tam jie ir idealai, kad ne gaidžio šokimėliu pasiekiami. Tam, kas trokšta, begalės pasiekiamos. Sakai: nepasiekiamą – tai reiškia ne-

trokšti. Į pesimizmą tegul krenta, kas nepajėgia veikti. Dabar pasižiūrėkim, kokie yra mūsų mokytojai. Pasirodys, kad ne visai taip jau bloga. Mokytojų didžioji dauguma lietuvių kilimo. Dauguma patriotai. Tas patriotizmas visai pasireiškia priklausomai nuo bendros to asmens kultūros: kartais vien koliojimu visų neprielankių mums elementų, kartais platesniu veikimu politikos srityje, kartais tyliu darbu, kad padarytumėm kilnesnę ir šviesesnę tą visuomenės dalį, kurios tarpe jam gyventi prisieina! Tų pastarųjų gal ne taip jau daug, bet taip pasireiškęs patriotizmas būtų tinkamiausias mokytojui. Tėvynės meilė, pasireiškianti vien kalba, rodo vidujinę tuštybę ir greit nustoja įtakos. Politikos srityje veikimas, traukiantis žmogų į partijų kovą, kurstantis geidulius, nustumia į kampą tiesiogines pareigas, veikia kurstomai ar atstumiamai jaunimą, ir todėl mokytojas nustoja tos reikšmės jaunosios kartos tarpe, kurią turėtų turėti. Manau, kad viešas darbas už mokyklos sienų tik toks atitinka mokytojui, kurs surištas su jo, švietėjo ir auklėtojo, pašaukimu. Taikos metu kultūrinės organizacijos, kaip knygynai, skaityklos; visokios, pradedant nuo analfabetų, lavinimosi įstaiigos; teatro, literatūros, muzikos ir sporto mėgėjų kuopelės – neturėtų būti mokytojui svetimos, žiūrint prie ko labiau jo prigimtis linkus. Kokiam nors džiaugsmingam ar liūdnam įvykiui atsiradus, įvykiui, kurs visą tautą paliečia, kai rengiamos iš tos priežasties iškilmės – čia jau mokytojas turi būti su savo auklėtiniais pirmoj vietoj, nes tai gyvoji pamoka, vienijanti visuomenę ir jaunuosius, pratinti bendrai su tauta gyventi. Karo metu, jei mokytojas dėl kokių nors priežasčių ne kovotojų eilėse, jo pareiga rūpintis sužeistais, globoti kareivių šeimynas, rinkti kareiviams dovanas, palaikyti ūpą ir energiją visuomenėje, kada prisieina daugiau aukoti ir silpnesnius nerimastis ima – prie tokio darbo vėl pirmose eilėse turi būti mokytojas su savo mokiniais-auklėtiniais, ir taip darydamas jis moko juos pilietines pareigas suprasti ir darbu parodyti savo kraštui, savo broliams tikrą jausmą.

Tokio patriotizmo reikalaučiau iš mokytojo. Gilus tautybės jausmas neliepia rėkti ant kiekvieno žingsnio: „Mes lietuviai!“, dėstyti savo nuopelnus ir visam pasauliui grasyti. Tai dargi ne mūsų stilius! Priešingai: kada lūpos tyli – širdis dega ir į darbą veda. Tokį kuklumą ir pasiryžimą išvystydami, išvystytume vieną iš gražiausių mūsų tautos ypatybių. Tą karštą širdį ir jos veikimą puikiausiai jaučia jaunimas, ir yra tai jiems puikiausia, vaisingiausia pamoka, paliekanti neišdildomą įspūdį ir jungianti auklėtoją su auklėtiniais. Žinoma, tautiškąjį auklėjimą paremia savosios kalbos, jos grožybių ir turto tyrinėjimas, tautos kūrybos, jos istorijos pažinimas, šalies geografijos mokslas. Bet visa tai einama taip, kad neštų džiaugsmo ir žadintų. Kada tai padarys? Tada, kai mokytojas visa tai turės savyje ir bus kupinas noro tą savo turtą perduoti kitiems.

Idealai! Nepasiekiami! Taigi, kad šiandien labiau pasiekiami negu kada nors, nes vis dar tebegyvenamas pakelto ūpo laikas, suskubintu tempu einama, tiek nepasiekiamo pasiekta, kad dabar nėra taip sunku nepasiduoti piktumui, vienodumui ir laukti dar didesnio!

Neįtartinos doros turi būti mokytojas. Išgirdę tai, mokytojai jau gali būti ir be užsigauną suprasdami, kad įtartinos doros žmonės tai galvažudžiai, vagys, plėšikai, sukčiai. Tokius aš stačiai pavadinčiau nusidėjėliais, išgamomis. Kad ir tokių gali atsirasti mokytojų tarpe, kaip ir kiekvienos kitos profesijos žmonių tarpe, bet vis dėlto, rodos man, retai gal jų atsiranda čia, nes pats darbas netraukia gimusių avantiūristų, nebent laikinai likimas įstumia į tą vagą. Tokie, žinoma, anksčiau ar vėliau atsiduria kalėjime. Įtartinos doros žmonės nenuveina lig kalėjimo, bet nežadina pasitikėjimo, nes mažesniu ar didesniu laipsniu išsižiūrėjęs savo medžiaginės naudos, visa aplinkui tempia ir lenkia, kad tik sau būtų. Toks niekadods neatsiras pavojui; toks slapstys savo tinginystę gražiais žodžiais, turės būtinai ir melo griebtis, apsileis pareigose, draugaus su kitais, kol tai jam patogiu, čia truputį šūktels, čia galingesniams nusilenks, iš ryto bus vienos nuomonės, vakare ją bent kiek modernizuos, kad prie viršininko nuomonės prisitartintų, ir, įvairiuose susidūrimuose atsiradęs, – visados juos išspręst patogiai sau. Nesučiupsi jo bevagių; jei įduosi jam palaikyti pinigų – jis tau juos grąžins, bet tuo laikotarpiu bus jau kam paskolinęs buvęs ir gerų palūkanų pasiėmęs. Tokio tipo žmogus, jeigu jis imsis auklėti – tikriausiai jokio autoriteto neturės. Jeigu jis meilau, švelnaus būdo – laikinai traukia, bet paskui gauna atsilyginimą. Jauni, be galo jautrūs tam smulkiams neteisumams, skaudžiau negu suaugę jie teisiam tuos, kurie „moka gyventi“. Niekas taip nepatraukia ir nežadina pagarbos jaunime, kaip neįtartiną dora, iškilusi aukščiau visų kasdieninių nešvarumų ir smulkmenų. Aukšta dora yra drąsi ir nesižvalgo materialinės naudos.

Mes pratę, kad mokykla mokslo duoda. Atsimename tą rusų mokyklos auklėjimą (tautišku atžvilgiu), nuo kurio bėgome, nuo kurio uždarinėjome sielą, kad neįsibrautų ten nekviestas tvarkdarys, nepajudintų mūsų paslapčių, mūsų šventenybių, neįneštų savo šiukšlių, ragindamas svetimiems dievams aukoti jaunos sielos pirmąją liepsną. Brovėsi, o įsibrauti negalėdami, tenkinosi vienu pavidalu jų įsakytais, o mūsų rodymais pagarbos ženklais. Užtat jei pasitaikė mokytojas, nesirengiantis užgauti mūsų šventenybių – ne rusifikatorius, o paprastai geras žmogus, mylįs jaunimą, kaip toks būdavo niekinamas! Čia aišku, kad tikra auklėtoja tik tautiškoji mokykla, kur plačiosios visuomenės, jos mokytojų, jos jaunimo reikalai, pasiryžimai, tikslas – vieni. Jeigu tauta savo kilimui reikalinga *žmonių*, jeigu mokykla turi tuos *žmones* auklėti, tai mokytojas turi tai laikyti savo uždaviniu. Negali būti mokytojas-auklėtojas be idealų, atitinkamų tautos gyviesiems reikalams. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma vaikų negauna inteligentingos idėingos paramos namie, turėtų mokytojai imtis tą naštą ant savęs, tiek arti prieiti prie jaunimo, su tokia šiluma, kad jauna siela leistųsi vedama, patariama, globojama. Būti auklėtoju taip pat reikalinga talentas, kaip būti tapytoju, kompozitorium, nes auklėjimas – tai menas. Kaip tą talentą pažinti? Jis pasireiškia vaikų meile ir įgimtu taktingumu. Niekados nepamiršiu to be galo malonaus įspūdzio, kurio patyriau, skaitydama vienos jaunos mokytojos jos draugei laišką, kuriame rašė pusę metų jau savistoviai vedanti mokyklą, ir esą jai neapsakomai malonu, kai ją

apsupančios iš visų pusių šviesios ir tamsios galvelės, ji sau galvojanti: ar danguj aš čia stoviu, ar miške, ar rojuj? Taigi yra žmonių, kuriuos iš prigimties jau traukia tas darbas, kurį jiems parodo vaikų meilė. Bet kaip kiekvienas menas reikalauja didelio darbo, nepakanka vien talento, intuicijos, taip ir auklėjimo menas.

Jeigu kiekvienam mokytojui tas talentas reikalingas, tai juoba religijos mokytojui. Etikos pamatan dėdami religinį gyvenimo supratimą ir jo įvertinimą ir pavesdami tą mokslą paprastiems kunigams ten, kur reikia talentingo pedagogo, palikdami faktų ir formų mokymosi sistemą, – visai nesiekiamo tikslo. Vaikai drebėdami „kala“ ištissus puslapius, matydami perspektyvoj blogą ar gerą ženklą, o visos nuodugniausios žinios nesuteikia šilumos, nesukelia aukštesnio pasiryžimo viduje tobulintis, nesuteikia įsigilino ir nemirtingumo supratimą. Tiek duoda gražiausių, kilnių, poetingų paveikslų pasaulinė literatūra (prisimenu Turgenevo „Šv. Julijono legendą“, Selmos Lagerlöf legendą ir daug kitų), tiek duoda istorija faktų ir tipų, kurių pažinimas rodyte rodo žmogui šviesių pavyzdžių auklėjimą jėgą. Įsitikinimas, jog buvo žmonių, kurie gyveno ir mirė nenusilenkę Molochui, jog buvo karštos širdys, lig paskutiniosios aukojančios save, jog neginčijamas yra aukščiausias džiaugsmas mirti už tiesą, – vis tai gimdytų jaunoj sieloj atbalsį ir pasiryžimą. Praeities pavyzdžiui neturi prieštarauti dabartis. Niekas taip nepakerta moralės įtakos, kaip šlubuojanti dvasinių vadovų moralė. Jeigu į tai būtų atkreipta daugiau dėmesio ir jei iš gyvųjų tiesų nebūtų daromos mokyklos sienose negyvos raidės, gal nereikėtų taip pesimistiškai žiūrėti į bendrą mūsų etikos lygį.

Kai, įvertinę viešąją bendrą mūsų kultūros stovį, reikalaujame iš mokyklos auklėjimo, tai reikia susirūpinti išgirdus viešą nuomonę, kad kaip tik čia dažnai pamatome labai neigiamus faktus. Kuo labiausiai nusiskundžia mokiniai, tai mokytojų storžieviškumu. Jeigu mokytojas, nurodydamas kokį netikusį mokinio pasielgimą, tuoj vartoja tokius kreipinius, kaip „karvės, paršai, paleistuviai, niekšai“, – tai galima galvą duoti, kad tokiais kreipiniais nei sugraudinsi, nei noro pasitaisyti sukelsi. Tas žiaurus, įžeidžias užsipuolimas tikrai demoralizuojamai veikia, nes žadina gyvuliškumą, pyktį, kerštą, užmuša savo garbės pajautimą. Kaip toli atsistojamą nuo imperatyvo: būk džentelmenas! Norėčiau pasikalbėti su tuo mokytoju, kurs taip lengvai mēto į kairę ir į dešinę žodį *niekšas*, taikindamas juo į supykinusius jį vaikus. Ar jis nuvokia, ką daręs? Tegul jis tik išsiverčia tą žodį į kitas kalbas – bus tai rusų kalboj *podlec*, lenkų kalboj – *nędznik*, vokiečių – *Schurka*, prancūzų – *canaille*. Čia pastatykim tašką. „Karvės, jaučiai, paršai, avingalviai“ irgi neturėtų turėti vietos mokyklos stiliaus vaizdingumui reikšti (nors... kur rasi vaizdingesnius kreipinius?!). Gali atsitiikti taip, kad mokytojas, paleidęs iš savo burnos „paršą“, susilaukia iš mokinio lūpų „piemens“. Tas storžieviškumas labai piktna visuomenę ir be galo žemina mokytojų autoritetą. Tenka išgirsti, kaip įvardyto vaizdingumo mėgėjai aiškinasi, su jais kitaip negalima esą, jie, t. y. mokiniai, kitaip nesuprantą... Argumentai verti, – kad jų autorius nufotografuotų.

Juk mokykla – kultūros įstaiga, kultūros anga, argi, priėjus prie jos, nepriderėtų visą purvą palikti anapus slenksčio? Jeigu yra blogų papratimų tamsiose šeimynose, argi mokykla turi prie jų taikintis? Ar neprivalo vaikai reikalauti ir rasti čia šviesesnės atmosferos? Jie *kitaip* nesupranta. Į tai pasakysiu: įsivaizduoji, drauge, jie puikiausiai supranta *kitaip* (išskyrus labai mažą nuošimtį nenormalių ar gyvenimo sąlygų visai sugadintų vaikų). Taip man liepia sakyti prityrimas ir įvairių mokytojų tipų observacija ir tų tipų su mokiniais santykis. Kuo paaiškinti, kad ta pati klasė laike vienos pamokos sėdi kaip šventa, o čia pat laike kitos raitosi it pikčiukai, įvairiausių „šposus“ prasimanydami. Vieno bijo, kito nebijo. O dažniausiai nebijo to, kurs vaizdingus žodelius pakeltu balsu vartoja ir akompanuoja kumščio trunkymu ir kojų trypsena. Ta baimė, kurią panašus elgesys sukelia, yra panaši pikto šuns baimei. Baimę gi, kad nepadarytų mokytojui nesmagumo ir nenusižemintų jo akyse, sukelia visai kitoks elgesys. Atsimenu vieną mokytoją rusę, labai kultūringą ir švelnaus būdo žmogų, kuri, man mokytojaujant mokytojų seminarijoj, dėstė ten su dideliu pamėgimu prigimties mokslą. Laike vienos pertraukos ji visa sujudus pasisakė man, buvęs toks atsitikimas, vienas mokinys, kitam atsakinėjant, vis nesiliaudamas šnibždėjęs, norėdamas draugui padėti.

„Du kartu padariau jam pastabą – nesiliovė, tada liepiau atsistoti ir... išbariau (*vyrugala*).“ – „Ką gi jam pasakei?“ – „Pasakiau: kaip tamstai ne gėda... – ir liepiau sėstis.“ – „Na, žinoma, pati prie to baisiai paraudai iš gėdos?“ – „Taigi, juk gi be galo nesmagu padaryti tokią pastabą.“ – „O mokiniai ką?“ – „Jie labai nustebė, nes aš jų niekadod nebaru, jie to neužsitarnauja, o kaltininkas tuoj po skambučio pribėgo atsiprašinėti ir žadėjo niekadod taip nebedaryti“. Pasakys gal kas, kad tai buvo tokia jau gera disciplina mokykloje. Be abejo, disciplina buvo gera, bet toj pačioj mokykloj, bene ta pati klasė, kitai rusei dėstant, kuri nuolat piktai prikašiodavo mokiniams nekultūringumą ir neišauklėjimą, – vienas mokinys laike pamokos pragydo tra-la-la-la-la. Palinkimas pabarti mokinius priklauso nuo mokytojo būdo. Tačiau jei tas barimas tikrai užtarnautas, ne vien suerzintų nervų vaisius ir nevaduojasi įžeidžiamais žodžiais, tik rimtai nurodo kaltę ir pasako, ko reikalaujas, – niekadod nesukelia nei pykčio, nei neapykantos. Pažinau mokytoją, kurs, netikusiai besielgiant sugavęs, beveik nieko nesakydavo, tik *pasižiūrėdavo*. Pasižiūrėdavo giliai – lig pat sąžinės dugno, ir mokinys kaito ir raitėsi, ir žadėjo pats sau daugiau tokio žvelgesio iš mylimo mokytojo nebeužsitarnauti. Pašiept, paniekint, įžeist taip lengva, bet kas iš to išdygs? Labai gerai jaučia jaunimas, kas ir su koku jausmu prie jo artinas, ir kas juos myli, nuo to visa priima ir su visu karštumu prisiriša. Kadangi prityrimas rodo, kaip veikia mokinius visas mokytojo elgesio būdas, tai aišku, jog mokytojas turi labai sekti save, valdyti save, kreipti dėmesį į kiekvieną savo judesį, veido išreiškimą, toną, žodžius, žinodamas, kad visu tuo padeda auklėtiniui vidaus darbą dirbti. Didelis vaikų pastabumas ištraukia aikštėn įvairias mokytojų silpnybes. Tik mylįs jaunimą pedagogas ir labai valdąs save pataiko išvengti „karo stovio“.

Autoritetas, disciplina taip be galo buvo mėgstama ir laikoma reikalinga. Joms palaikyti vienintelės priemonės – baimė ir bausmė. Šiandien gyvenimas parodo, kad auklėtojo autoritetui įgyti reikia turėti pedagogo talento ir aukštą moralinę vertybę. Jeigu ta vertybė be krislo – pasitikėjimas, pagarba ateina be įsakymo. Čia savaime aišku, kad be visų įvardytų ypatybių mokytojavimo-auklėjimo negali imtis asmens sergančiais išgverusiais nervais, kuriems sunku susivaldyti.

Buvo kalbama, kad mokytojas turi būti gerai prisirengęs savo dalykui dėstyti. Šiuo atžvilgiu atrasime didelių trūkumų, bet nėra taip baisu, kaip šaukia patentuotieji pesimistai. Galbūt netrukus turėsime labai gerų specialistų, nors reikia atsiminti, kad pedagogui labai daug reiškia prityrimas, kad niekad negali pasitenkinti tuo, ką jam į kelią įdėjo jo paties, kad ir geriausieji, specialistai. Tuo tarpu, kaip ir visados, daug gali mokytojo sąžiningumas ir darbštumas. Sekdamas mokslo reikalavimus, vaikų psichologiją, nesigailėdamas savo triūso, o dar gavęs su kitais pasitarti, gali puikių rezultatų pasiekti. Čia reikia žinoti, kad jei auklėjimo atžvilgiu gera yra savo vidujiniu dvasios stoviu įsigyti absoliutų pasitikėjimą, turėti autoritetą, tai vėl mokant nėra jokio reikalo daryti save neklaidingu. Čia gerai bendras draugiškas darbas vadovaujant mokytojui, kurs kartais pasisako šio to nežinąs, bet tuojau sužinoti pasistengia, nes jam tai lengviau ir mokytesni žmonės, ir mokslo veikalai pasiekiami.

Kiek daug čia būtų padaroma specialistų kuopelėse, kur būtų gvildinama, referuojama dėstymo būdai, sistemos ir savi reikalavimai.

Visi gi mokytojai kartu, jausdami atsakomybę prieš tautą, turėtų jungtis, kad tą dvasios darbą bendrai dirbtų. Aišku, kad taip pat dešiniųjų, kaip kairiųjų pažiūrų žmonės gali lygiai karštai mylėti vaikus, jaunimą, gali turėti atitinkamų gabumų ir noro padėti jaunajai kartai lavintis ir kilti. Taigi ne politinės kryptys privalo jungti mokytojus, bet bendri visiems pedagogijos klausimai, auklėjimo būdai ir vaikų meilė. Jei tas darbas bus nuoširdžiai dirbamas, jei mokykla tikra to žodžio prasme *auklės* ir duos kraštui *žmonių*, tada nebaisios mums juodžiausios perspektyvos, nebaisus joks jungas.

Nes kas gali pavergti tautą, kuri remiasi tikru žmogumi, suprantančiu savo pareigas ir nujaučiančiu tautos dvasios kelius?

I publikacija. *Švietimo darbas*, 1922, Nr. 11–12, p. 395–402, 502–507; 1923, Nr. 1, p. 3–9.

II publikacija. Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė. *Raštai*, 4. Vilnius: Vaga, 1998, p. 443–469.

About the Education of the Nation

Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė (1886–1958) – literary scholar, art critic, writer (prose, poetry, drama) translator, public speaker, women’s and social movement activist and ideologue, and representative of Lithuanian in the League of Nations.

One of the most important fields in the work of Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė is her journalism, her program articles, which, even though they were written almost a century ago, retain their value. She astutely analysed delicate issues facing the developing Independent Lithuanian nation, consciously engaging and criticizing the shortcomings (snobbism, lack of spirituality) of society at the time, especially the intelligentsia. Because she understood the important role that the intelligentsia played in the development of the state and the nation, she drew up the guidelines for its self-development, moral improvement, and strengthening of the foundations of education.

In her articles that addressed “heart-wrenching” social problems, Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė revealed herself as a molder and promoter of national, ethnic, and creative ideals.